

Mediernes lette tilstand

Af Jonas Heide Smith, Film- og Medievidenskab, KU

Denne tekst afviger en smule fra den SAMSON bragte.

Dansk politologi og medievidenskab har i skøn forening valgt næsten entydigt at kigge i hver sin retning. Mediernes stigende indflydelse på det politiske liv er en overset plet i dansk forskning. Det er demokratiet dårligt tjent med. Artiklen sætter fokus på behovet for forskning i politisk kommunikation og tegner et billede af nogle af de mange mulige forskningsområder.

”Politik og politiske konflikter præsenteres i krimi-drama-dokumentariske programmer, hvor politiske fakta rekonstrueres, som om der er tale om forbrydelser og hvor der anvendes fortælletekniske fif, for at fremme den dramatiske pointe, den underholdende vinkel.”. Ordene stammer fra professor i statskundskab, Ove Kaj Pedersens debatbog *Demokratiets lette tilstand*.

I dansk politologi lever medierne en noget beskyttet tilværelse. Hvis de endelig kommenteres er det ofte med en kulturkonservativ sprogbrug, der er en Neil Postman eller aldrende Pierre Bourdieu værdig. Med Habermas i den teoretiske bagage kritiseres medierne for at have afsporet den rationelle debat som efter sigende prægede såvel arbejdspladser som familiens middagsborg i de gode gamle dage.

Typisk går man dog ikke så vidt, men nøjes med at konstatere – med Grundloven in mente – at medierne ingen magt har. Det er vi selvfølgelig nogle der ikke er helt enige i. Men hvordan er en sådan uenighed overhovedet mulig? Det er dog ikke sådan at danske politologer lever i et mediefrit storkollektiv hvor al kommunikation sker ved personlig, umedieret henvendelse. Men de vil dog ofte heller ikke benægte at medierne, især de elektroniske, har haft stor betydning for formen på den førte politik. Men at nyhedsmedierne kan betragtes som en politisk institution som ikke kun mere eller mindre præcist formidler kontakt mellem andre institutioner, men ganske enkelt opererer med omfattende politisk bias, er en idé, som falder mange for brystet. Men man kan argumentere for at nyhedsmediernes arbejds- og produktionsmetoder netop gør at de kan og bør ansues som en væsentlig med- og modspiller i dansk politik.

Et hurtigt overblik

Forskningen i mediernes betydning for demokratiets procedurer og funktion har især i USA været genstand for stor interesse under overskriften "politisk kommunikation". Det står dog nærmest enhver frit fald at vælge et mere dækkende dansk begreb, for forskningsområdet er påfaldende uopdyrket herhjemme. Hverken samfundsfaglige eller humanistiske – ja ikke engang de specifikt medievidenskabelige – institutter har fundet emnet værdigt til at pryde lektionskataloget. For at skabe sig et overblik behøver man omtrent blot at tage Karen Siunes afhandling *Valgkampe i tv og radio* (1982) i den ene hånd, mens man skimmer Stig Hjarvards medieudvalgsrapport *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati* (1995). Den ihærdige læser kan supplere med en serie debatbøger af skiftende kvalitet, heriblandt Peter Bros *Journalisten som aktivist* (1998), Kresten Schultz Jørgensens *Det sidste menneske* (1997) og senest Ove Kaj Pedersen og Erik Meier Carlsens *Magt og fortælling* (1999). Udvalget er, med andre ord, noget begrænset. Det er der en række gode, og en del dårlige, grunde til. En historisk optik kan fokusere på den danske presses, i forhold til den amerikanske, sene distancering fra partiorganisationernes eksplicite redaktion. I et mediebillede domineret af en landsdækkende partipresse er det langt nemmere at opretholde forestillingen om medierne som (støjløs) kanal. I en sådan situation er det åbenlyst at medierne ikke filtrerer noget fra som ellers ville have være kommunikeret – at vinklen på det kommunikerede er interessebefængt er ligesom ikke til at

overse og derfor ikke så interessant. Partipressens sene død er ikke nogen ringe delforklaring på miseren, men er næppe heller nok til at redegøre for den nærmest rungende tavshed. En anden grund er at journalistik ikke i nævneværdig grad har været gjort til genstand for akademisk analyse i Danmark overhovedet. Journalistik har, indtil for nylig, været formidlet som et håndværk i ikke-universitært regi og er derfor fra akademisk hold blevet opfattet som letgennemskuelig og blot og bart en kommunikationsform karakteriseret ved lave krav til dokumentation.

Men måske har man alligevel ladet sig narre.

Stilrene studieværter

Da partipressen afgik ved døden, blev den afløst af en mindre refererende og langt mere kritisk undersøgende tilgang. Den nye politiske journalistik var funderet i filosofien om objektiv, repræsentativ og kritisk formidling. Hvis disse kriterier ikke overholdes kan det være ligemeget. Vi gider ikke at høre allehånde reporteres personlige opfattelser af dette og hint. Tingene skal dokumenteres, de skal være objektive. Morten Løkkegård kan ikke under tv-avisen bryde ud i en personlig, improviseret monolog om sine personlige politikerpræferencer – ”*TV-avisen, godaften, Det radikale Venstre præsenterede til formiddag et, efter min mening ret urealistisk, partiprogram...*”. For objektivitet er et formmæssigt jernbur. Beskæring, klipning, sendeforhold og citatteknik er en del af en omfattende kontrakt med seeren: *Dette her, kære venner, er den rene vare.* Og er det så det? Noget kunne tyde på at politologien i hvert fald har følt sig beroliget. Og medieforskningen har ikke været til megen hjælp. Jo-da, man er i sagens natur med på at medierne er noget meget meget spændende. Men i denne afdeling er eksplicit politiske emner og metoder til afdækning af rent formelle forhold langsomt blevet dæmoniseret. Alternativerne har nok vist deres forklaringskraft og generelt kulturdemokratiserende værdi, men leveres også indhyllet i en metodesvag fænomenologisk sprogdragt, der mildest talt ikke er gearet til en diskussion af strukturelle eller historiske forhold. Hermed overser man vigtige forskningsområder.

Forholdet til magten

Om noget er en institution eller ej er naturligvis et definitionsspørgsmål. Men lad os angribe sagen fra en anden vinkel end den semantiske, lad os sammenligne nyhedsmedier og politiske partier. Konstitutionelt set, er deres situation ens. Grundloven nævner hverken eller, ja antyder endog en vis modvilje mod politisk partidannelse. Der er ingen formelle (men en del strukturelle) forhold der forhindrer en politiker i at lade helt og aldeles hånt om partilinen. Ligeledes tillader ytringsfriheden medierne et stort spillerum, der dog mindskes af markeds-mæssige og medielovgivningsmæssige forhold. En ganske væsentlig forskel er dog de to instansers forhold til magten. Hvor det enkelte parti må jage magten og for alt i verden give indtryk af at man da så sandelig spiller en central rolle er nyhedsmediernes mantra snarere det modsatte: *Vi er umådeligt grundige, men det er jo ikke os der bestemmer.*

Partiers succes måles ved folketingsvalg i antallet af stemmer. Det medierne søger er opmærksomhed i form af oplag, seer- og lyttertal. Hvis vi et øjeblik ser bort fra detaljer som ideologi og andre ’markedsfejl’ søger man altså begge steder at opnå tilslutning fra den størst mulige andel af en begrænset mængde.

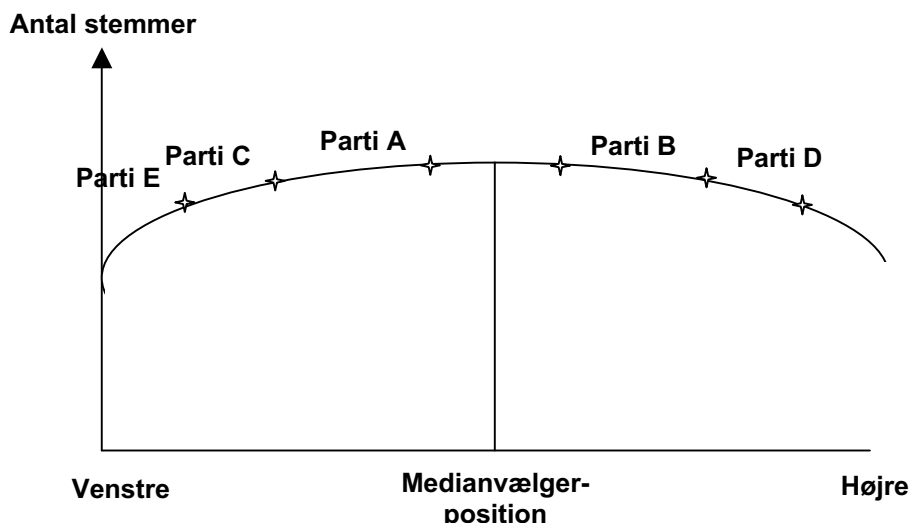
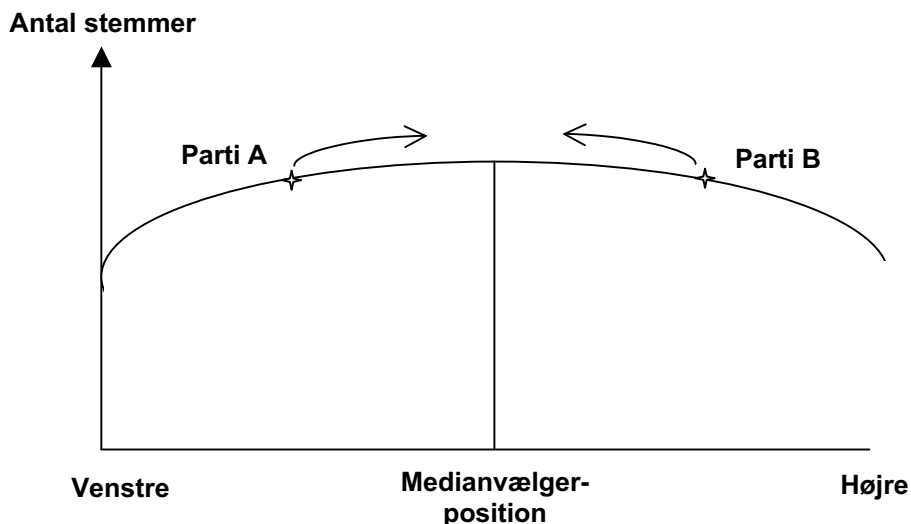
Tv til de rige

Anthony Downs formulerede i 1957 sit berømte medianvælger-teorem (se figur 1). Partier vil i jagten på stemmer nærme sig den såkaldte medianvælgerposition – dvs. søge mod centrum på en højre-venstre-skala. I den illustrerede situation med to partier vil Parti A have støtte fra alle vælgere, der er mere venstreorienterede end medianvælgeren (dvs. halvdelen). Parti A har en mulighed for at maksimere sin andel af stemmerne, nemlig at nærme sig midten. For at

tilbagevinde tabt terræn kan Parti B kun gøre det samme. Til sidst vil de to partier være meget ens. I amerikansk politik vil man derfor kunne observere to partier, der ikke er nær så forskellige som de danske. I et flerpartisystem (se figur 2) vil ethvert parti placere sig i den mest givende position, hvilket for nogles vedkommende naturligvis vil være fjernt fra midten. Skift partier ud med (kommercielle) medier, samt højre-venstre-skalaen ud med en rig-fattig-skala og man vil få et lignende billede. Det er bestemt ikke oplagt at et frit mediemarked vil resultere i en omsiggribende leflen for den meget omtalte laveste fællesnævner.

Men – og dette er det springende punkt – de to instansers situation er alligevel forskellig. Hvor danske partiers mandattal og partistøtte afhænger direkte af vælgernes rent kvantitative dom, er det for mediernes vedkommende publikum, der skal videresælges og her er der som bekendt forskel på folk. På valgdagen har hver borger én stemme, men for annoncører og medier vejer de købedygtige segmenter langt tungere end lavindkomstgrupperne. Flere medier vil samles om de rige end om de fattige.

Det bør derfor ikke vække opsigt at arbejderpressen for længst har udåndet. Annoncør af f.eks. forbrugsgoder er helt fjollede med læsere, der er solidt placeret i det blå RISK-segment. Og eftersom de fleste medier er afhængige af glade annoncører er der en tilskyndelse til at spille på blå. Man bider ikke hånden, der fodrer én og gør det derfor ikke til et korstog at løbe stormløb mod erhverslivet, kapitalen eller andre mæcener. Hermed naturligvis ikke sagt at konkrete nyhedsmedier ikke kan kritisere den kapitalistiske produktionsforms konsekvenser, eller at man

ikke kunne afsætte en temalørdag til Loven om den faldende Profitrate. Påstanden er blot at kredsløbet over tid favoriserer medier, der tænker to gange før de bruger hammer og segl som logo.

Konkrete journalister kan udmærket opfatte sig selv som venstreorienterede, men socialistisk indstillede medier vil tendentielt have det vanskeligt i en liberal situation. Måske kræver alsidighed per definition statsstøtte.

Nyhedskriteriernes politik

Kun et redaktionslokale præget af relativ enighed om de anlagte nyhedskriterier kan frembringe en nyhedsudsendelse eller avis. Disse kriterier styrer journalistens blik og motiverer journalisten til at lede efter nyheder, der hvor den slags nu engang per definition eller tradition foregår. De arbejdsrutiner, der overhovedet muliggør journalistens materialeindsamling er også med til at definere hvad der bliver dagens nyheder – i praksis ofte nye vinkler på gammelkendt stof, eller 'novelty without change'.

Det er et journalistisk ideal at alle begivenheder underlægges nyhedskriterierne, hvorved det uvæsentlige på et objektivt (eller i hvert fald åbenlyst) grundlag filtreres fra. Men i praksis foregår en betydelig del af udvælgelsen jo før begivenhederne overhovedet sker. Hvor skal man udstationere sine medarbejdere? Skal man insistere på at nyheden skal kunne vises i billeder og på at de implicerede skal kunne formulere sig på det givne medies præmisser? En sag om en konkret (ung, kvindelig) srilankansk flygtning, der af et ufølsomt bureaukrati nægtes fortsat ophold i landet er som skabt til klare vinkler. Mere abstrakte sager med uklare konsekvenser, NATOs udvidelse mod øst for eksempel, egner sig markant dårligere til tv-formidling.

Den gensidige afhængighed

Politologen Timothy Cook beskriver forholdet mellem journalister og politiske kilder som en 'negotiation of newsworthiness'. Journalisten er afhængig af udtalelser fra personer med formel autoritet i ryggen, mens samme personers legitimitet netop delvist beror på at de bliver anerkendt som værende i besiddelse af en sådan autoritet. Menneskenes forestillinger er reelle i deres konsekvenser, men for politikere gælder dette jo mangefold. Det *er* bare mere interessant hvad finansministeren gør sig af tanker om landets økonomiske fremtid end hvad postbudet mener om udenlandsgælden. Også selvom de i princippet måtte bruge de samme ord. Kilden har derimod en interesse i at være den, der definerer en situation samt i overhovedet at blive bemærket og husket af vælgerne.

Den ene part har noget den anden har brug for. Forholdet mellem journalist og politiker er langt mindre entydigt konfliktpræget end idéen om 'demokratiets vagthund' lader ane.

Cooks påstand om at nyhedsmedierne kan opfattes som en samlet institution med en omfattende ensartethed i arbejdsmetoder og et deraf følgende bias er værd at viderebearbejde og bør i hvert fald tages seriøst.

Den afgørende forskel på partier og nyhedsmedier er naturligvis de implicerede personers legitimitet. Politikerne er folkevalgte, men journalister er kun indirekte underlagt et marked, der givetvis opererer med en væsentlig social slagside,

Den uregerlige vagthund

Idéen om magtens tredeling bygger på et ideal om magtekvilibrium. Den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt holder hinanden i skak. Men der er kun ringe kontrol med den selverklærede 'fjerde statsmagt'. Journalister forstår nemlig at dække sig ind. Enhver stillingtagen er iklædt citationstegn. Men igennem objektivitetsritualet fornægtes hele selektionsprocessen – man kunne jo i de fleste tilfælde have fået et modsat synspunkt ved at kontakte en alternativ ekspert.

Selv den 'seriøse' presse viger udenom tanken om ekstern kontrol. Politikerne kan godt nok ikke administrere *deres* magt, men 'vi' kan sagtens, synes holdningen at være. Der skæves med nogen foragt til Pressenævnet og snart talt ethvert initiativ til medielovgivning mødes med en instinktiv henvisning til ytringsfriheden. Påpeges en problematisk disposition, eller en faktisk fejl sågar, vil man i bedste fald kommentere denne i en minimal rubrik, nederst på side 2 – også selvom rettelsen måske rokker ved præmissen i gårsdagens to-sides-afsløring. Sådan agerer kun en aktør, der ikke nemt kan stilles til ansvar.

Ligesom ingen vestlige demokratier er uden politiske partier kan man næppe heller tænke sig det politiske system fungere uden medier. Men hvor valgforskningen med ildhu har kortlagt partiernes virke og funktion har man ganske overset væsentligheden af at kunne analysere nyhedsmediernes indflydelse på systematisk manér. Man kan håbe at de nye journalistuddannelser vil indtage det forskningsfelt hvor både politologi og medievidenskab har frygtet at træde. Undertegnede ønsker dem god vind. Opgaven er vigtig.

Litteratur

- Cook, Timothy (1998). *Governing With the News*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dunleavy, Patrick & O'Leary, Brendan (1987). *Theories of the State*. London: MacMillan.
- Hjarvard, Stig (1995). *Nyhedsmediernes rolle i det politiske demokrati*. Statsministeriet: Medieudvalget.
- Pedersen, Ove Kaj et. al. (1994). *Demokratiets lette tilstand*. København: Spektrum.
- Siune, Karen (1982). *Valgkampe i tv og radio*. Århus: Forlaget Politica.